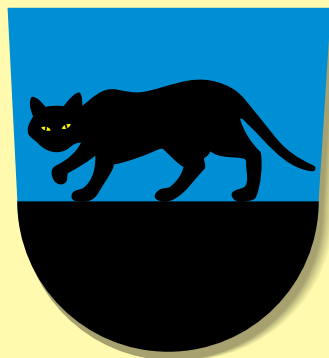

Turvallinen kunta

-opas

Sisällys

Suuronnettomuuteen verrattava haaste?	3
Miten koti- ja vapaa-ajan tapaturmia torjutaan?	
Osaksi arkityötä kunnassa	5
Yhdessä on enemmän	5
Selkeä työnjako helpottaa	6
Syiden selvittäminen antaa avaimet	7
Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty	8
Tuottiko tulosta?	9
Näin meillä tehtiin:	
Turvallinen kunta -kilpailussa menestyneiden kuntien kokemuksia	10
Pori: Yhteisesti ideoiden turvallisuutta	11
Vammala: Uusi turvallisuuskulttuuri muutti toimintatapoja	14
Oripää: Kotikäynneillä moni vaaranpaikka kuntoon	16
Turvallinen Ääneseutu: Terveystutkimus polkaisi turvallisuusprojektin	18
Tornio: Perheet työn keskiössä	21
Kurikka: Lähelle kuntalaisia – turvallisuus tavaksi	23
Hyvinkää: Pikkuhankkeista kasvoi koko kunnan tavoitteita	25
Turvallisten kuntien verkosto	28
Safe Community -verkoston kriteerit	29
Valtakunnallisia tietolähteitä	30
Lisätietoja	31

Julkaisija:

Kotitapaturmien ehkäisykampanja

Työryhmä:

Anja Alila, Suomen Punainen Risti

Markku Haiko, Suomen Kuntaliitto

Liisa Joutsu, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö

Anne Lounamaa, Stakes

Auli Paavola, Suomen Kuntaliitto

Merja Söderholm, sosiaali- ja terveysministeriö

Kaarina Tamminiemi, Terveystieteen edistämisen keskus

Voittajakuntien kokemuksen

antoivat käyttöön:

Ulla Eklund, Kalervo Laaksonen

ja Markku Setälä, Pori

Hannu Tähtö, Vammala

Aira Isotalo, Oripää

Juhani Boman ja Lea Sippola, Ääneseutu

Tuula Mikkola, Tornio

Raimo Bredarholm ja Pekka Vuorinen, Kurikka

Ismo Laatta, Hyvinkää

Toimittaja: Leena Kokko

Ulkoasu ja taitto: Markus Itkonen

Suuronnettomuuteen verrattava haaste?

Joka vuosi maassamme sattuu suuronnettomuutta vastaava määrä tapaturmia – ilman että asiasta nousee kohu. Suuronnettomuuksien varalta varaudutaan. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmat ovat kuin puroja, joista syntyy yhteensä suuronnettomuuksien menetyksiin verrattavissa oleva virta. Kysymyksessä on mittakaavaltaan suuronnettomuuteen verrattava yhteiskunnallinen haaste.

Joka päivä sattuu maassamme yli 2 000 vammaan johtavaa koti- ja vapaa-ajan tapaturmaa. Niissä menehtyy kuusi ihmistä joka päivä. Esimerkiksi yksittäisistä lonkkamurtumista kertyy vuositasolla yhteiskunnalle 840 miljoonan markan lasku. Keskimukoisessa noin 40 000 asukkaan kaupungissa lonkkamurtumien hoito saattaa maksaa vuodessa kaksi miljoonaa markkaa!

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmia voidaan ehkäistä ennalta. Tapaturmien ennalta ehkäisy on yksi turvallisuuden edistämisen alue, jossa myös tuloksia saadaan nopeasti aikaan. Tapaturmien ennalta ehkäisy on inhimillisesti ja taloudellisesti hyvin kannattavaa.

Tämä opas haastaa kunnat koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntaan. Opas avaa tapaturmien ennalta ehkäisyn mahdollisuuksia ja esittelee tapaturmien torjuntaan liittyvää osaamista kunnissa. Opas on tarkoitettu kuntasuunnittelun apuneuvoksi ja työkaluksi kunnan eri sektoreiden yhteistyöhön koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjunnassa. Se korostaa turvallisuuslähtöistä ja -hakuista, kaiken toiminnan läpäisevää ajattelua.

Kunnat ovat eri kokoisia ja toimintaympäristöltään ja -kulttuuriltaan erilaisia. Siksi oppaan ohjeet ovat vain yleisluontoisia. Enemmän kertovat Turvallinen kunta -kilpailussa menestyneiden kuntien kokemukset. Ratkaisut ja toimintatavat voivat olla hyvinkin erilaisia, mikä kannustakoon!

Kotitapaturmien ehkäisykampanja järjestää Turvallinen kunta -kilpailun joka toinen vuosi. Kilpailussa menestyy kunta, kuntayhtymä tai kuntien yhteenliittymä, joka on laatinut toimivan suunnitelman koti- ja vapaa-ajan tapaturmien eh-

käisemiseksi ja ryhtynyt toimeen tapaturmien vähentämiseksi. Suuret kaupungit voivat osallistua kilpailuun alueohjelmin. Kilpailuun osallistuminen innostaa ryhtymään tapaturmien torjuntaan ja tuottaa ”hyvän toiminnan malleja”. Perimmäinen tavoite on, että koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisy juurtuisi kunnassa osaksi arkityötä kaikilla hallinnonaloilla ja kansalaispiireissä.

Miten koti- ja vapaa-ajan tapaturmia torjutaan?

Osaksi arkityötä kunnassa

Kunta on asukkailleen tärkeä turvallisuuden tekijä, hyvinvoinnin ja elämänlaadun perustan luoja. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisy on olennainen osa kunnan pitkäjänteistä hyvinvoinnin kehittämistä.

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien merkitys tulee nostaa ”näkyviin” kunnassa. Turvallisuuslähtöinen ajattelutapa kannattaa ottaa kaiken kuntasuunnittelun yhdeksi lähtökohdaksi. Kun koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisy sisällytetään kunnan eri hallinnonalojen omiin toimintasuunnitelmiin ja rakennetaan sisään työjohtoprosesseihin ja yksittäisten työntekijöiden työnkuvaan, se ei jää silloin irralliseksi ”ei varsinaisesti kenenkään asiaksi”. Turvallisuuden edistäminen jäsentyy osaksi arkitoimintaa, osaksi kaikkien kunnan työntekijöiden perustehtäviä.

Näin toimien turvallisuusasioita on helpompi arvioida myöskin vaikutusten ja seurausten tasolla. Onko uusi tiehanke turvallinen kaikkien käyttäjien kannalta? Miten uuden vapaa-ajan hallin rakentamisessa otetaan huomioon myös lasten mahdollisuus kulkea turvallisesti omin päin harrastuksiinsa. Entä riittääkö alueen valaistus vanhusten ja heikkonäköisten turvalliseen liikkumiseen? Voivatko kotipalvelun varassa kotona asuvat vanhuset kokea olonsa todella turvallisiksi? Jos eivät, miten asioita voidaan kehittää?

Kun koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisy on suunnittelun, yhteistyön, toiminnan ja arvioinnin läpäisevässä punaisena lankana, säästytään kalliilta virhearvioinneilta ja korjauksilta jälkikäteen. Tapaturmien ehkäisy niveltyy luontevaksi osaksi kunnan hyvinvointipoliittisia ohjelmia.

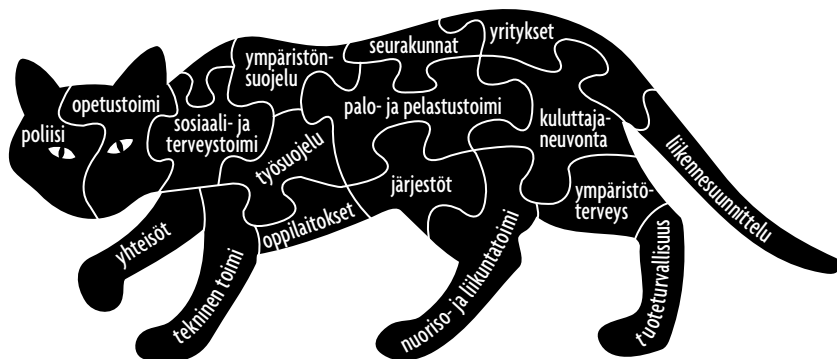
Yhdessä on enemmän

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisyssä tarvitaan monen alan asiantuntemusta, osaamista, yhteistyötä ja sitou-

tumista. Haasteita ja työmaata riittää. Itsestään ei tapahdu mitään. Jonkun on ryhdyttävä. Kutsua yhteistyöpalaveriin ei kannata jäädä odottamaan. Aloitteen tekee se, joka ensiksi eh-tii. Kutsutaan sopiva joukko koolle. Lyödään viisaat päät yhteen, ja pannaan toimeksi.

Kunnan organisaatiossa yhteistyökumppaneita löytyy mm. sosiaali- ja terveystoimesta, teknisestä toimesta, liikennesuunnittelusta, pelastustoimesta, opetustoimesta, nuoriso- ja liikuntatoimesta, kuluttajaneuvonnasta ja tuoteturvallisuudesta, ympäristöterveydestä ja ympäristönsuojelusta sekä poliisista. Oman tärkeän panoksensa tuovat paikalliset järjestöt, yhteisöt, yritysten työsuojeluorganisaatiot sekä paikallinen lehti. Yhteistyö paikallisten oppilaitosten kanssa tuo molemminpuolista hyötyä.

Laajapohjainen verkosto tavoittaa kuntalaiset parhaiten.

Kunnan johtavat viranhaltijat ja luottamusjohto on tärkeää sitouttaa toimintaan alusta lähtien, myös virallisten päätösten tasolla. Kotikäyntejä tekevät ja asiakastyössä toimivat työntekijät ovat tärkeä avainryhmä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisytyössä, linkki kunnan ja kotien välillä.

Selkeä työnjako helpottaa

Kun koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyyn innostunut joukko on koossa, se luo toiminnalle raamit ja yhteiset pelisäännöt. Sovitaan vastuuhenkilö(i)stä, jo(i)lla on kokonaisvastuu hankkeesta. Nimetään yhteistyötahot ja niiden tehtäväalueet. Sovitaan yhteistyön muodoista ja täsmällisesti, mitä tehdään ja kuka tekee.

Laajan työryhmän työrukkasena voi toimia muutaman aktiivisen ihmisen ydinryhmä, jolla on vetovastuu ja muutenkin langat käsissä. Pieni ydinryhmä työskentelee epämuodollisemmin ja joustavammin ja on helpompi saada koolle.

Jos kunnassa jo toimii sisältöalueeseen sopiva muu työryhmä (esim. liikenneturvallisuuden, terveyskasvatuksen, paloturvallisuuden tai päihde-ehkäisyn työryhmä), koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisy kannattaa liittää osaksi sen toimintaa.

Tärkeää on kirjata ”näkyviin” yhteistyöhankkeeseen käytettävät voimavarat (määrärahat, henkilöstö), vaikka ne kulkisivat eri hallintokuntien ja muiden yhteistyötahojen omissa budjeteissa. Myös kytkentä muihin kunnan suunnitelmiin ja hankkeisiin nostetaan näkyväksi. Näin koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjunnan hankkeet nousevat osaksi myös isompien visioiden toimeenpanoa kunnassa.

Syiden selvittäminen antaa avaimet

Suurin osa tapaturmista (70 %) on muita kuin työ- tai liikennetapaturmia. Niiden syitä ei useinkaan selvitetä.

Hyvä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien pohjaselvitys kunnassa perustelee kerralla – myös yhteistyökumppaneille ja kunnan päättäjille – miksi tapaturmia kannattaa ja pitää torjua ja mihin ongelmiin silloin tulee tarttua.

Pohjaselvitys tukee tapaturmien ehkäisytyön suunnittelua, auttaa kohdentamaan ehkäisytoimet tarkoituksenmukaisesti ja asettamaan esim. ”kiireellisyysjärjestyksiä”. Samalla saadaan mittarit, joilla seurata suunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista. Näin voidaan myös arvioida toiminnan tuloksellisuutta. Tämä taas tuo työhön jatkuvuutta ja suunnitelmallisuutta.

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisy lähtee kunnan/seutukunnan/alueen omista lähtökohdista ja oloista. Yleiskuva turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä saadaan selvittämällä kunnan väestörakenne (ikä, sukupuoli, ammattiryhmät), elinkeinorakenne (maatalous, teollisuus, palvelut), kotitalouksien jakauma (yhden, kahden jne. hengen talouksia) ja ympäristöolosuhteet.

Terveyskeskukset voivat tehdä käyntiselvittelyjä ja asiakashaastatteluja. Tilannetta voi selvittää myös haastatteleamalla kotikäyntejä tekeviä ammattiryhmiä ja asiakkaita. Mikäli paik-

kakunnalla toimii yksityisiä terveydenhuollon palveluita, ne kannattaa ottaa mukaan tietojen keruuseen tapaturmien kokonaistilanteen selville saamiseksi.

Myös kunnan eri hallinnonaloilla ja järjestöillä on paljon käyttökelpoista tietoa, joka kootaan yhteen.

Tapaturmien ehkäisyn kannalta oleellisista, toimenpiteitä vaativista riskikohteista saadaan tietoja alueanalyysien, eri selvitysten, tarkkailun tms. tiedonkeruujärjestelmien avulla. Riskikartoituksia kunnassa tekevät mm. pelastusviranomaiset, työsuojeluorganisaatiot ja kuntaan mahdollisesti perustettu riskienhallintayksikkö, jotka kaikki voivat avustaa riskien kartoittamisessa ja niiden pienentämisessä.

Kuntien pelastusviranomaisten tehtäviin kuuluu pelastustoimilainsäädännön mukaan onnettomuuksien ennalta ehkäisy. Palokunnat ovat myös velvollisia ryhtymään toimenpiteisiin onnettomuuksien yleiseksi ehkäisemiseksi. Ne kartoittavat lain mukaan kunnan alueella esiintyvät uhat ja riskit sekä seuraavat onnettomuuksien määrää ja syitä. Ne voivat pelastustoimen palvelutasoa määritellesään ottaa huomioon myös koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn.

Valtakunnallisista tilastoista löytyy joitakin tietoja oman paikkakunnan tapaturmatilanteesta. Liitteenä (s. 30) on lista valtakunnallisista yleisistä tietolähteistä, jotka voivat olla avuksi kunnan tapaturmatilannetta selvitetäessä.

Tiedonkeruujärjestelmä kannattaa luoda pysyvään käyttöön ja liittää osaksi kunnan johdon tietojärjestelmiä.

Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntatyön suunnitelman tekemiseen kannattaa panostaa. Hyvin tehty pohjaselvitys osoittaa koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisyn painopisteet ja kohderyhmät. Näiden perusteella laaditaan toimintasuunnitelma.

Hyvässä toimintasuunnitelmassa ilmenee:

- tavoitteet (laadulliset ja määrälliset)
- mitä tehdään (riskialueisiin kohdentuvat toimenpiteet, väestön ja työntekijöiden koulutus, lomittuminen muihin suunnitelmiin ja toimenpiteisiin)
- kuka/ketkä tekevät (sovittu työnjako ja yhteistyön muodot, voimavarojen jakaminen)
- milloin tehdään (järjestyvä aikataulu)

- mitä maksaa ja kuka maksaa (vastuuryhmällä myös oma budjetti!)
- miten väestö tavoitetaan (tiedottamalla, yleisötilaisuuksissa, kotikäynneillä, erilaisilla tempauksilla ja kampanjoilla).

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisystä vastaava työryhmä tarvitsee oman budjetin, jossa on rahaa niin suunnittelun juokseviin kuluihin kuin myös tiedottamiseen ja koulutukseen.

Suunnitelma toteutuu vasta, kun ryhdytään toimeen. Suunnitelma muutetaan käytännön toiminnaksi sopimalla työnjaoista, vastuualueista, aikatauluista, koulutuksesta, tiedotuksesta ja toimenpiteiden käytännön järjestelyistä.

Tuottaako tulosta?

Työ tekijäänsä kiittää, mutta se ei riitä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntatyössä. Työn tuloksia on voitava myös arvioida. Arviointi on sitä helpompaa, mitä selkeämmin tavoitteet on asetettu.

Työn tuloksellisuutta voi arvioida mm. seuraavien kysymysten kautta:

- päästäänkö koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjunnassa liikkeelle?
- toimiiko yhteistyö ja millä tavalla?
- tavoitetaanko kuntalaiset?
- onnistuuko tiedottaminen?
- vähenevätkö tapaturmat?

Maltilta on valttia. Tapaturmien torjunta on pitkäjänteistä, mutta tuloksellista työtä.

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisytyön arviointi tuo kunnalle lisäarvoa ja kehittämisen työkaluja: se kasvattaa osaamista ja auttaa suuntaamaan toimintaa entistä tarkoituksenmukaisemmin.

Näin meillä tehtiin!

Turvallinen kunta -kilpailussa
menestyneiden kuntien kokemuksia

Seuuraavassa esitellään Turvallinen kunta -kilpailussa menestyneiden kuntien kokemuksia ja näkemyksiä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisystä. Lähestymistavat ja toimintamuodot voivat olla hyvin monenlaisia!

Kokemuksia on kerätty seuraavista kunnista:

- Pori 1995 (76 000 asukasta)
- Vammala 1996 (15 000 asukasta)
- Oripää, kunniaininta 1996 (1 300 asukasta)
- Ääneseutu 1997 (Sumiaisten kunnan, Suolahden kaupungin ja Äänekosken kaupungin muodostama Turvallinen Ääneseutu-projekti, yhteensä 21 000 asukasta)
- Tornio 1998 (23 500 asukasta)
- Kurikka 1999 (10 800 asukasta)
- Hyvinkää, kunniaininta 1999 (42 300 asukasta)

Pori: Yhteisesti ideoiden turvallisuutta

– Kyllä asiaa pitää markkinoida kaikille yhteistyökumppaneille johdosta suorittajatasolle, sanoo Porissa koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisytyötä koordinoiva terveyskasvatuksen yhdyshenkilö Ulla Eklund.

– Yhteistyö on kiinni omasta aloitteellisuudesta ja rohkeudesta pyytää muita mukaan.

– Ihmiset tätä työtä tekevät, juttu pitää vain myydä heille. Vastustustakin oli, sillä pelättiin, että tämä teettää kovasti lisää töitä. Perusteluksi kuitenkin riitti, että haluammehan tietää, teemmekö oikeita asioita tapaturmien ehkäisemiseksi.

Porissa oli kehittynyt koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntatyölle otollinen maaperä eri hallintokuntien, poliisin ja järjestöjen vuosia kestäneestä yhteistyöstä. Pori kuului myös Maailman terveysjärjestön *Terveyttä kaikille vuoteen 2000* -ohjelman ”Terve kunta” -verkostoon. Turvallinen kunta -kilpailukutsun myötä uusi terveyskasvatuksen yhdyshenkilö ryhtyi kokoamaan taustatietoja ja selvityksiä Porissa jo tehdystä työstä. Näiden pohjalta laadittiin suunnitelma koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisytyöhön.

Seurantaselvitys paljasti työkentän

Kaksiviikkoinen päivystysasiakkaiden seuranta paljasti tapaturmien yleisyyden Porissa.

Tapaturmien ehkäisyn tavoitteiksi otettiin:

- vähentää kotitapaturmien määrää ja vakavia loukkaantumisia
- lisätä pyöräilykypärän käyttöä ja parantaa pyöräilyn turvallisuutta
- parantaa kotien turvallisuutta, korjata niiden erilaisia epäkohtia ja puutteita – tehdä tunnetuksi arkiselviytymistä tukevia apuvälineitä
- vauhdittaa kiinteistöjen ja taloyhtiöiden suojelusuunnitelmien laatimista.

Porissa turvallisuusohjelma liitettiin yhdeksi hallintokuntien

yhteiseksi hankkeeksi Terveyttä kaikille vuoteen 2000 -Porin kuntaohjelmaan. Kaikki tekivät tahollaan ohjelmassa omaa työtään. Asiat vain kirjattiin ja vedettiin yhteen kokonaisuudeksi.

Tartuttiin konkreettiseen

Porissa tartuttiin siihen, mihin pääsi konkreettisesti käsiksi. Pori on vilkas pyöräilykaupunki. Pyöräilyä on edistetty aktiivisesti mm. rakentamalla 200 km:n pyörätieverkko. Monilla pyöräilykypäräkampanjoilla edistettiin kypärän käyttöä. Porilaiset yritykset saatiin mukaan pyöräilyn turvallisuutta edistämään. Lasten vanhemmilla oli keskeinen rooli lasten pyöräilyn turvallisuuden edistämisessä.

Palovaroittimet päätettiin liittää osaksi tapaturmien ehkäisytyötä. Kohderyhmäksi otettiin ensimmäisessä vaiheessa pitkäaikaissairaat ja vanhuksat. Sittemmin toimintaa laajennettiin mm. palveluasunnoissa asuviin ja tupakoiviin vanhuksiin. Palotoimesta saatiin kampanjaan tukihenkilö.

Lastenneuvolassa kodin turvallisuusvalistus tulee ohjelmaan, kun vauva alkaa kääntyä. Myös liikenneturvallisuusasioita, kuten pyöräilykypärän käytön neuvontaa tehostettiin neuvoloissa.

Apuvälineet tutuksi -messuilla yleisölle esiteltiin päivittäisen toiminnan ja liikkumisen mahdollistavia apuvälineitä. Apuvälinelainaamo lainaa tarvittaessa sauvoja, tukikaiteita, korokkeita ja pyörätuoleja kuntoutuksen tueksi.

Koulut järjestivät teemapäiviä, joissa terveystieteiden ja mm. ensiapu olivat esillä. Yläasteen elämäntaitokurssilla keskusteltiin tapaturma-asiasta. Oppilaat tekivät myös itse tapaturmia koskevaa ”tutkimusta”; tarkkailivat mm. miten ihmiset ylittivät katuja, seurasivat pysäköintiä ja haastattelivat kaupunkilaisia vaaranpaikoista.

Liukastumisvammojen ehkäisemiseksi nastoitettiin vanhusien ulkoilujalkineita Turvallinen kunta -kilpailun palkintorahoilla. Kotisairaanhoidon ja kotipalvelun työntekijät ”valjastettiin” tässä ja muutenkin iäkkäiden turvallisuuskampanjaan mukaan.

Täsmäohjeita median välityksellä

Porissa oli toimivaa yhteistyötä tiedotusvälineiden kanssa. Kaupunkilaisille annettiin mm. täsmäohjeita lehtien ja radion

välityksellä tapaturmien välttämiseksi. Esimerkkeinä pyöräilykypärän käyttö keväällä ja syksyllä koulun alkaessa, heijastimet heilumaan ja pyörimään (pinnoihin) hämärän ja pimeän tultua, pitoa – älä liukastele! jne.

Poriin perustettiin Liikennefoorumi, jossa kaupungin liikennesuunnittelun edustajat yhdessä poliisin, katsastuksen, autokoulujen, tielaitoksen ja raskaan liikenteen edustajien kanssa toimittavat mm. lehdille ”Hyvä tietää liikenteestä” -palstaa. Lehtijutuissa on pyritty saamaan esille kulloinkin ajankohtaisia, keskeisiä turvallisuusasioita. Liikennepalstalla kirjoitetaan myös pienistä, mutta olennaisista asioista liikenteessä.

Kilpailuvuoden jälkeen Porissa otettiin tunnuslauseeksi ”Ehjin nahoin vuoteen 2000”. Tavoitteena oli auttaa ihmisiä oivaltamaan, että kannattaa ennakoida tilanteet eikä suinpäin syöksyä vaaroihin. Valistuksella ja tiedotuksella ihmisten käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa, uskotaan Porissa.

Porissa nähdään saavutuksena eri hallintokuntien välisen turvallisuustyöskentelyn syventyminen ja laajentuminen niin isoissa kuin pienissäkin asioissa. Tarkemmat tulokset yksittäisiltä osa-alueilta näkyvät aikaa myöden. Turvallisuustyö on jatkuvaa eri tahojen harjoittamaa valistus- ja tiedotustyötä, jonka tavoitteena on osaltaan parantaa kaupunkilaisten hyvän elämän edellytyksiä ja edistää näin heidän hyvinvointiaan. Porissa toimivan ammattikorkeakoulun eri alojen opiskelijat antavat innostuneen työpanoksen erilaisten selvitysten ja kampanjoiden tekemisessä.

Vuonna 2000 on ollut ajankohtaisena yhteisenä asiana Porin liikenneturvallisuussuunnitelman laatiminen vuosille 2001–2005. Sitä on työstänyt hallintokuntien välinen liikenneturvallisuustyöryhmä. Porin kaupungin liikenneturvallisuusasioista lisätietoja: www.pori.fi kohdasta: Ajankohtaista liikenteestä.

Vammala: Uusi turvallisuuskulttuuri muutti toimintatapoja

– Lähdin alussa vastentahtoisesti vetämään ylimääräistä työtä, kertoo Turvallinen Vammala -projektin koordinaattori, palopäällikkö Hannu Tähtö omasta suhtautumisestaan.

– Aika nopeasti näin kuitenkin organisaation edun ja se houkutti mukaan. Meillä palokunta nostettiin Turvallinen Vammala -projektin myötä jaloilleen, ja palokunnan arvostus on noussut.

– Mukaan täytyisi saada ihmisiä, jotka näkevät riittävän pitkälle ja tarpeeksi laajasti ne mahdollisuudet, joita tämä työ tuo tullessaan.

– Jos tapaturmien ehkäisytyö lähtee kunnolla käyntiin, voidaan luoda turvallisuuskulttuuri, jota kunta voi hyödyntää vaikka omassa mainonnassaan.

Ajatus Turvallinen Vammala -työstä syntyi 1994 yhteispohjoismaisella ystävyyskaupunkivierailulla Norjassa, jossa Vammalan ruotsalainen ystävyyskaupunki Skövde esitteli omaa turvallisuustyötään. Kaupunginhallitus nimesi 10 hengen yhteistyöryhmän ja antoi tehtävän: pitäisi ideoida tapoja vammalalaisten turvallisuustason nostamiseksi. Ja siitä työ lähti.

Projektin vetäjäksi määrättiin apulaiskaupunginjohtaja ja Vammalan kaupungin tekninen palvelukeskus. Käytännössä tapaturmien ehkäisytyötä ryhtyi vetämään palopäällikkö.

Tilastot osoittivat, että Vammalassa sattui tapaturmia eniten yksin asuville vanhuksille ja lapsille. Tavoitteeksi otettiin kotija vapaa-ajan tapaturmien vähentäminen vammalalaiskodeissa, kouluissa ja työpaikoilla. Keinoiksi nähtiin koulutus, valistus ja neuvonta.

Kun pieni kaupunki toimii pienin voimavaroin, työhön päätettiin käydä käsiksi pitkällä jännteellä.

Tapaturmien ehkäisy jalkautettiin

Vammalassa tapaturmien ehkäisytyö jalkautettiin; käytännön toteuttajia olivat kotikäyntejä tekevät henkilöt: kotipalvelu, maatalouslomittajat, palotarkastus, rakennustarkastus, työter-

veyshuolto, kotisairaanhoido, neuvolat, SPR, seurakunnan ystävänäpalvelu ja psykiatrinen sairaanhoido.

Vammalassa kaikki ammattiryhmät olivat saaneet koulutusta tapaturmien ehkäisyyn.

Kysymys oli ennen kaikkea toimintatavan muutoksesta. Esimerkiksi palokunnan tehtäväksi nähtiin lähteä ulos kentälle ihmisten pariin kouluttamaan ja neuvomaan. Ihmisille piti opettaa turvallinen tapa elää. Työ oli aloitettava lapsista. Vammalassa ehkäisevän työn tärkeä kanava olivatkin neuvolat, päiväkodit ja koulut.

Toisaalta turvallisuutta korostettiin mautiloilla, joiden toimintakulttuuri poikkeaa kaupungista. Vanhusten selviytymistä tuettiin kotisairaanhoidon ja esimerkiksi SPR:n ystävänäpalvelun kautta. Yhteistyössä kartoitettiin mm. vanhusten kotien palovaroittimien tarve sekä hankittiin ja asennettiin palovaroittimet paikoilleen.

Vammalassa koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyssä tehtiin yhteistyötä paikallisen lehden ja radion kanssa.

Asenteisiin vaikuttamista

Tapaturmien torjuntaa jatkettiin ”Turvallisesti Vammalassa 2000-luvulle” -oppaan avulla. Filosofiselta pohjalta lähtevällä oppaalla pyritään vaikuttamaan ennen kaikkea asenteisiin. Oppaan tarkoituksena on antaa Vammalan asukkaille ja yrityksille perustietoa turvallisuudesta ja muuttaa asenteet turvallisuusasioille myönteisiksi. Opas sisältää myös käyttötietoa siitä, miten menetellä onnettomuus- ja uhkatilanteissa.

Opas korostaa jokaisen kansalaisen turvallisuusosaamista: alkusammutuksen ja hätäilmoituksen tekoa, poistumisteiden tuntemista. Opas on askel kohti uutta vammalalaista turvallisuuskulttuuria.

Vammalassa on syntynyt vahva yhteistyö päiväkotien, esikoulujen, koulujen ja hoito- ja huoltolaitosten välille. Turvallisuuksessa panostetaan lapsiin esikoulusta lukioon.

Vammalan kaupungin tapaturmien ehkäisytyö tuottaa tulosta vuosina 2001–2003, arvioi palopäällikkö Hannu Tähtö.

Oripää: Kotikäynneillä moni vaaranpaikka kuntoon

– Aluksi oli vaikeuksia ”myydä asiaa”, kertoo Oripään tapaturmien ehkäisytyön koordinaattori Aira Isotalo. Koettiin, että miten se minun työhöni liittyy tai kuuluu. Sitoutuminen vaati työtä. Mutta kun se sitten tapahtui, todettiin, ettei tätä asiaa voi edes työstä erilleen vetää, ”tätähän olen tehnyt jo vuosikaudet”. Kysymyksessä oli oikeastaan näkökulman vaihdos.

– Parasta on toimia niin, että ehkäisevä työ voidaan käsittää osaksi arkityötä, silloin se ei jää projektiksi tai kampanjaksi eikä painotu liikaa.

Oripäässä työ tapaturmien torjumiseksi lähti liikkeelle lääninhallituksen järjestämästä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien vähentäminen -seminaarista talvella 1994. Yhteistyötahot kerättiin, sovittiin työnjaosta ja tehtävistä. Jokainen lähti omien yhteistyötahojensa kanssa työstämään asiaa omalla sarallaan.

Tapaturmien torjunnan tavoitteeksi otettiin:

- että vanhusväestöpohjaisen kunnan vanhukset pystyivät mahdollisimman pitkään selviytymään kotihoidossa, etteivät he joutuisi tarpeettomien riskien vuoksi laitokseen
- että väestö osaisi varautua ennakoivasti lähiympäristönsä vaaranpaikkoihin. Jo riskistä puhuminen kotona auttaa.

Osaksi arkityötä

Oripäässä kotikäyntityötä tekevät tahot ottivat koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn yhdeksi lisätyömuodokseen. He katsoivat yhdessä asukkaan kanssa kodin vaaranpaikat ja pohivat, miten vaaroja voitaisiin ehkäistä. Apuna käytettiin valmiita Kotitapaturmien ehkäisykampanjan tarkistuslistoja.

Lisäksi tavoitettiin myös muita erillisryhmiä. Esimerkiksi kouluun menevien lasten vanhemmille suunnattiin erillinen tapaturmien ehkäisyohjelma neuvolakäynnin yhteydessä. Samoin tietoa jaettiin erilaisille työikäisten ryhmille.

Vanhainkodin ja palvelukeskuksen henkilökunnan kanssa käytiin läpi talon vaaranpaikat työntekijöiden ja asukkaiden

kannalta. Jokainen kirjasi parin viikon ajan, mitä näki ympärillään. Nämä käytiin läpi ja tehtiin korjausehdotus teknisen toimiston suunnittelijoille. Tästä muotoutui budjettisisältöinen korjaus- ja remonttisuunnitelma tuleville vuosille. Samalla tuli tehdyksi apuvälinehankintasuunnitelma viideksi vuodeksi, koska pienen kunnan vuosibudjetilla ei pystytä kaikkea hankkimaan kerralla.

Oripäässä tapaturmien torjunta-asiaa pidettiin esillä 3–4 kertaa vuodessa ilmestyvässä joka kotiin jaettavassa kuntatiedotteessa.

Oripäässä saatiin kotikäyntien yhteydessä aikaan myös rakennetun ympäristön muutoksia ja tarkistuksia, esim. portaisiin luiskia, kaiteita ja hiekoitusta, liukuestemattoja. Myös erilaisiin päivittäisiin ongelmiin löydettiin parannuksia, esim. sähkö- ja valaistusasioihin.

Turvallinen Ääneseutu: Terveystutkimus polkaisi turvallisuusprojektin

– Ongelma- ja riskitekijöiden kartoitus antaa lähtökohdan sille, mitä pitää tehdä ja että tekee oikeita asioita. Työtä pystyy myöskin perustelevaan ihan toisella tavalla, ja tuloksia on helppo seurata. Näppituntumalla ei hyödytä lähteä liikkeelle. Kannattaa selvittää tilanne kunnassa perusteellisesti ajan kanssa, käyttää vaikka konsultteja, ja maksaa siitä. Kustannukset eivät nouse korkeiksi, normaalin talousarvion puitteissa pystyy toimimaan – säästöjähän tämä tuottaa pitkän päälle. Näin on kiteyttänyt Ääneseudun terveydenhuollon kuntayhtymän sittemmin eläkkeelle siirtynyt ylilääkäri Juhani Boman.

Ääneseutu on voittajakunnista se, joka panosti erityisesti tutkimukseen ja tilastoeselvyksiin. Valtakunnalliset tilastot eivät sellaisenaan anna eväitä paikalliseen toiminnan suunnitteluun. Ääneseudulla luotiin varta vasten omia tilastointi- ja seurantajärjestelmiä. Työryhmässä oli mukana kokenut tutkija.

Esimerkki Ääneseudun omista tarpeista lähtevästä tilastoinnista olivat masentuneet, päihdeongelmaiset potilaat.

Turvallinen Ääneseutu -projekti, Sumiaisten kunnan, Suolahden kaupungin ja Äänekosken kaupungin yhteishanke, alkoi väestön terveydentilan tutkimisesta.

Terveyselvytys paljasti tapaturmaisten kuolemien huomattavan suuren määrän seudulla. Esille nousi erityisesti kolme ryhmää: vanhusten putoamiset ja kaatumiset, alkoholin aiheuttamat kuolemat sekä itsemurhat. Alkoholi ja itsemurhat olivat erityisesti miesten ongelmia.

Seutukunnan virkamiehet ja järjestöjen edustajat kutsuttiin koolle ja ryhdyttiin toimiin.

Tavoitteeksi turvallisuus

Turvallinen Ääneseutu -projektin tavoite oli kannustaa eri hallinnonaloja, yhteisöjä, järjestöjä ja kuntalaisia tapaturmien ennalta ehkäisyyn sekä tehostaa turvallisuuden huomioon ottavaa käyttäytymistä ja turvallisuusasenteita. Koko seutukunnan

päätöksenteossa ja käytännön toiminnassa tulisi kiinnittää huomiota ennalta ehkäisevään toimintaan.

Ääneseudulla projektin työrukkasen muodosti Äänekosken kaupungin palopäällikön, terveyskeskuskuntayhtymän ylilääkärin, tutkijan ja terveyskasvatuksen yhdyshenkilön työryhmä, joka teki yhteistyötä kuntien eri hallintokuntien, yritysten ja vapaaehtoistahojen kanssa.

Työterveyshuolto avainasemassa

Ääneseudulla menttiin suoraan väestön pariin. Viidakkorumpu osoittautui tehokkaaksi. Viidakkorummun kotipesänä oli eri vapaaehtoisjärjestöjen yhteinen kokoontumispaikka ”Naapuri”. ”Naapurilla” oli mm. oma palsta lehdessä, omat ilmoitustaulut, tietokoneelta löytyivät myöskin tarvittavat tiedot. Myös eläkeläis- ja veteraanijärjestöt olivat hyvä kanava tavoittaa asukkaita erilaisiin tilaisuuksiin.

Työterveyshuolto nähtiin erityisen tärkeäksi kanavaksi. Mistä sairaaat vanhukset tulevat? Työelämästä. Työelämän laiminlyöntien seuraukset näkyvät myöhemmin, minkä osoitti seurakunnan terveystutkimus erityisesti miesten osalta.

Ääneseudulla jaettiin päihdevalistusta opettajille, oppilaille ja oppilaiden vanhemmille. Päihteisiin kiinnitettiin huomiota myöskin terveyskeskusvastaanotoilla, mm. tehostamalla mini-interventiota.

Ääneseudun kartoituksessa havaittiin myös nuoret ja urheilutapaturmat. Koolle kutsuttiinkin valmentajat, vanhemmat ja nuoret itse pohtimaan nuorten urheiluvammojen ehkäisyä.

Sairaanhoitopiirin alueella käynnistettiin koulutus päihde-riippuvaisten masennuspotilaiden tunnistamiseksi ja hoidon tehostamiseksi. Tätä edelsi kuuden viikon seuranta palveluiden piiriin hakeutuneista. Nämä ihmiset olivat suurimmassa vaarassa oleva ryhmä, taustalla oli päihdeongelmia ja itsemurhayrityksiä.

Aktiivista tiedottamista

Ääneseudulla pyrittiin koko ajan aktiiviseen ja suunnitelmalliseen tiedottamiseen. Työryhmään rekrytoitiin mukaan paikallislehden toimittaja.

Tapaturmien torjuntaa pidettiin esillä myös paikallislehtien välityksellä. Ääneseudun asukkaat saivat lukea omasta paikall-

lislehdestään kunakin sesonkina, mitä piti tehdä turvallisuuden parantamiseksi tai missä olivat pahimmat vaaranpaikat. Turvallisuusasioita käsiteltiin laidasta laitaan: kypärän käytöstä syysliukkailla liikkumiseen, ilotulitteiden vaaroista kerrostalojen paloturvallisuuteen.

Ääneseudulla toiminta-ajatuksessa ja käytännön toiminnassa on edetty selkeästi asetettujen tavoitteiden ja tutkimuksen kautta saadun tiedon suunnassa. Viranomais- ja paikallisyhteistyö on laaja-alaista ja sitoutunutta. Pääteet on tiedostettu kasvavana ongelmana seutukunnalla. Tapaturma- ja päihdeongelmaa tarkastellaan yhdessä. Yhteistyötahojen kaksivuotinen koulutuksellinen päihdeprojekti päättyy tammikuussa 2001.

Tornio: Perheet työn keskiössä

– Meillä tapahtui herääminen kokonaisvaltaiseen näkemiseen, kertoo Tornion koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisytyöstä terveyskasvatuksen yhdyshenkilö, avoterveydenhuollon osastonhoitaja Tuula Mikkola.

– Valmiita kanavia kuntalaisiin on. Niitä kannattaa virittää ja käyttää. Myös yhteistyön organisoiminen on haaste yhä useampien toimijoiden liittyessä mukaan työhön tapaturmien ehkäisemiseksi.

– Tärkeää on toimia niin, että tapaturmien ehkäisy tulee kiinteäksi osaksi perustehtäviä.

Torniossa oli jo entuudestaan pitkät perinteet turvallisuustyössä ja tapaturmien ehkäisyssä. Osallistuminen Turvallinen kunta -kilpailuun teki tapaturmien ehkäisytyöstä entistä suunnitelmallisempaa.

Tapaturmapäivän vietto laajeni Torniossa tapaturmaviikoksi. Sitä tehdessä muodostui tavoite: turvallinen koti- ja elinympäristö torniolaisille. Haluttiin tehdä asukkaat tietoisiksi tapaturmien ehkäisyn tärkeydestä ja vaikutusmahdollisuuksista omaan ja perheensä turvallisuuteen.

Torniossa tapaturmien ehkäisy kuuluu hallinnollisesti kaupunginhallituksen perustamalle terveyskasvatuksen yhteistyöryhmälle. Myös yhteistyö yhteistyötoimikunnan kanssa, johon kuuluu kaupunginjohto ja luottamismiehet, on kiinteää. Tapaturmien ehkäisytyöryhmään kuuluu edustajat terveystoimesta, päivähoidosta, vanhus- ja vammaistoimesta, palotoimesta, koulutoimesta, nuorisotoimesta ja työsuojelusta. Työryhmällä ei ole puheenjohtajaa.

”Kaikkien juttu”

Tapaturmatyöryhmä ryhtyi tekemään suunnitelmia ja toteuttamaan niitä. Kullakin työryhmän jäsenellä oli verkostoja eri suuntiin. Lisäksi otettiin yhteyttä ihmisiin, joiden tiedettiin tekevän tapaturmatyötä, ja pyydettiin heidät mukaan.

Tapaturmaviikolla tapaturmatyöryhmän jäsenet keräsivät

palautetta omasta hallintokunnastaan periaatteella mitä tehtiin, mitkä olivat vahvuudet ja hyvät puolet ja mitä olisi voinut tehdä paremmin. Ja oliko vielä jotakin uutta seuraavaksi keräksi? Arviointi osoitti, että oltiin aivan oikeilla jäljillä.

Mahdollisimman monet ajattelemaan turvallisuusasioita

Tapaturmien ehkäisy nähtiin Torniossa hyvin kokonaisvaltaisesti. Mahdollisimman monet torniolaiset haluttiin saada mukaan ja ajattelemaan näitä asioita.

Asiaa lähestyttiin ennalta ehkäisevän ajattelun kautta. Päihdekasvatusohjelmista esimerkiksi tiedetään, että mitä paremmat sosiaaliset taidot nuorilla on, sen vähemmän he käyttävät päihteitä. Torniossa onkin toteutettu erilaisia ehkäisevän päihdetyön projekteja ja tehty mm. laaja-alaisesti kriisityötä.

Neuvolassa ja päiväkodeissa oli turvallisuustyötä. Paikalliset järjestöt olivat innokkaasti mukana. Työsuojeluorganisaatio lähti alusta lähtien turvallisuustyöhön hyvin voimakkaasti, samoin vapaa-aikatoimi.

Vanhus- ja vammaispalvelun kutsutaksitoiminnan esimerkiksi nähtiin ehkäisevän vanhusten tapaturmia. Kun taksin voi tilata kotiovelle, se parantaa vanhusten turvallisuutta ja viihtyvyyttä.

Yli 75-vuotiaiden talouksiin jaettiin hiekoitusta varten mursketta yhteistyössä kylätoimikuntien ja metsästysseurojen kanssa. Tehtiin liikenneturvallisuuden koulutus-, valistus- ja tiedostussuunnitelma. Järjestettiin ”Turvallisesti vesillä” -tapahtuma, helmikuussa 2001 toteutuu ”Turvallisesti moottori-kelkalla” -tapahtuma.

Ideana oli, että torniolaista perhettä lähestytään monelta eri suunnalta. Kouluissa oli tapaturmaviikolla erilaisia tapahtumia. Koululainen toi osaltaan asian kotiin, koululaisille tehtiin mm. oma tarkistuslistansa kodin turvallisuusasioista. Neuvola, päiväkodit ja työpaikat lähestyivät omilla tahoillaan koteja.

Turvallisuus nousi tapaturmaviikolla esille myöskin lehdissä ja radiossa. Lähtökohtana oli, että näin ihmiset vähitellen heräävät huomaamaan asioiden tärkeyden.

Turvallisuusvälineitä myyviä liikkeitä oli pyydetty ilmoitussissaan ja tarjouksissaan tuomaan esille tapaturma-asiaa. Palautteen perusteella työ oli onnistunutta. Toiminnalla on ollut vaikutusta myös tapaturmalukuihin.

Kurikka: Lähelle kuntalaisia – turvallisuus tavaksi

Tapaturmien ehkäisemiseen soveltuu ”veturi ja vaunut” -malli, näkee Kurikan kaupunginjohtaja Pekka Vuorinen.

Tarvitaan yksi vastuullinen käytännön vetäjä, jolla on langat käsissään. Yhden toimijan rinnalle tarvitaan pieni toimintaryhmä, jossa toimivat eri osa-alueiden ydinhenkilöt. Ydinhenkilöiden tehtävänä on sitouttaa muut tapaturmatyöhön. Vastuullinen henkilö voi tulla miltä sektorilta tahansa. Tärkeää on, että hän on asenteeltaan ja innostukseltaan sopiva.

Vaunujen tulee olla eri osa-alueilta, isoista kokonaisuuksista – sosiaalitoimi, terveystoimi, tekninen toimi ja koulu. Myös toimivat vapaaehtoisjärjestöt tulee ottaa mukaan toimintaan.

Kurikassa oli tiedostettu tapaturmat ongelmana. Samalla, kun kunta osallistui Turvallinen Kunta -kilpailuun, haluttiin saada kotitapaturmien ehkäisy kunnassa keskusteluun ja julkisuuteen. Kotitapaturmien ehkäisyyn haettiin myös systemaattisempaa työtettä.

Kilpailuun osallistuminen sai sellaisetkin tahot, jotka jo muutenkin olivat tehneet työtä tapaturmien ehkäisemiseksi, innostumaan vielä enemmän. Yhteistyö lähti uudella tavalla käyntiin.

Kurikassa nähtiin, että tapaturmien ehkäisyssä on kyse riskien kartoittamisesta sekä valistuksesta pienin askelin – lähtien lapsista ja koulusta. Tapaturma on niin pienestä kiinni. Pitää kiinnittää huomioita pieniin asioihin, niin työ lähtee liikkeelle.

Kurikassa tapaturmien ehkäisyä ryhtyi koordinoimaan pelastustoimi. Tavoitteeksi kiteytettiin sanonta ”Kurikan kaupungissa turvallisuus tavaksi”.

Ehkäisevällä tapaturmatyöllä nähtiin Kurikassa monta ta-soa. Toisaalta oli jokaisen työntekijän persoona, toisaalta kysymys oli tiedottamisesta ja tiedon antamisesta. Kun vammautuminen tai ikäänntyminen vaikuttavat arkielämään, tarvitaan tietoa miten lähipiiri rakennetaan sellaiseksi, että se tarjoaa edelleen mahdollisuuden itsenäiseen ja turvalliseen elämään.

Luonnolliset tilanteet käytettiin hyväksi

Kurikassa kotitapaturmien ehkäisytyö haluttiin tuoda mahdollisimman lähelle kuntalaisia ja niin konkreettiseksi kuin mahdollista. Jalkauduttiin ihmisten pariin ja hyödynnettiin monia luonnollisia tilanteita, joissa kuntalaisten kanssa voitiin keskustella tapaturmien ehkäisystä.

Hoivaprojektin yhteydessä kunnassa kartoitettiin turvapuhelinten tarve. Kun turvapuhelimia käytiin asentamassa, tarjoutui tilaisuus keskustella muistakin turvallisuusasioista.

Tenavaparkki-toiminnassa kohdattiin äitejä lastensa kanssa. Palokuntanuorille tarjottiin tapaturmakasvatusta, ja nuoret tekivät omissa kodeissaan tapaturmakartoituksia.

Pelastuslaitoksen kotikäyntien yhteydessä ryhdyttiin keskustelemaan myös rappuralleista ja hiekoituksesta, eikä enää keskitytty vain tulipalojen torjuntaan. Tarkastuksista siirryttiin enemmän valistustyön puolelle.

Elinympäristö, jossa kaikkia uskaltavat elää ja toimia

Kurikassa halutaan luoda sellainen elinympäristö, jossa kaikki uskaltavat elää ja toimia. Kaupunginjohtaja Pekka Vuorinen toivoi, että vanhukset voisivat turvallisesti käyttää kunnan uimahallia ja luontopolkuja.

Tekninen toimi nähtiin hyvin tärkeäksi, kun rakennetaan turvallista ympäristöä, jossa niin koulu- kuin muutkin reitit ovat turvallisia. Jo suunnitteluvaiheessa täytyy ottaa huomioon tapaturmien ehkäisy valitsemalla materiaaleja, jotka estävät turhat liukastumiset ja kaatumiset.

Ikääntyvien ihmisten turvallisuuden lisäämisessä teknologialla nähtiin olevan suuri merkitys kotona pärjäämiselle ja avun saamiselle ajoissa.

Kurikassa pidetään tärkeänä saada toimiva tapaturmien seurantarajestelmä mahdollisimman pian. Saavutuksina pidetään mm. ala-asteiden oppilaiden välityksellä turvallisuusvalistusta kotiin ja koulun riskien kartoittamiseksi ja poistamiseksi. Turvallisuustyötä on kohdistettu ikäihmisten valistamiseen ja turvapuhelinten esille tuomiseen. Huolto- ja hoitolaitoksissa ja pienkodeissa on paneuduttu turvallisuussuunnitteluun ja tapaturmien ennalta ehkäisyyn siten, että koko henkilöstö on miettinyt itseensä, työtoveriin ja hoidettaviin kohdistuvat riskit jokapäiväisessä toiminnassa.

Hyvinkää: Pikkuhankkeista kasvoi koko kunnan tavoitteita

Hyvinkään tapaturmatilanne haluttiin kartoittaa. Selvitettiin paikallisia tietolähteitä ja pohdittiin valtakunnallisten tilastojen käytettävyyttä. Hyvinkään tapaturmahankkeessa mukana olleiden yhteistyökumppaneiden kanssa kaivettiin esille Hyvinkään tapaturmatilannetta kuvaavat tiedot valtakunnallisista rekistereistä: kuolemansyyrekisteri, hoitoilmoitusrekisteri, tieliikenneonnettomuustilastot sekä työtapaturmatilastot. Nämä tarjosivat hyvän lähtöaineiston, kun haluttiin tarkastella Hyvinkään tapaturmatilanteen tasoa verrattuna koko maahan sekä tapaturmatilanteessa tapahtuneita muutoksia.

Tilastojen tuomaa yleiskuvaa haluttiin vielä tarkentaa erillisellä selvityksellä. Kuukauden ajan kerättiin tietoa kunnan alueella tapahtuneista tapaturmista sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteissä. Lisäksi kotipalvelussa aloitettiin systemaattinen vanhusten kaatumistapaturmien kirjaaminen.

– Kun lisäsimme näihin tietoihin vielä työsuojeluorganisaatioiden käytössä olevat työtapaturmia koskevat tiedot, alkoi pikku hiljaa selkiytyä kuva tapaturmatilanteesta kunnassamme, kertoo työsuojeluvaltuutettu ja Hyvinkään tapaturmahankkeen toimintaryhmän puheenjohtaja Ismo Laatta.

Hyvinkäällä oli jo useamman vuoden toiminut liikenneturvalisuustyöryhmä. Työtä päätettiin lähteä laajentamaan ja kehitettiin kokonaisvaltaista tapaturmien ehkäisytyötä kunnassa. Näin syntyi hanke *24 turvallista tuntia Hyvinkäällä*.

Hanketta ohjaamaan ja arvioimaan perustettiin neuvottelukunta sekä sen työrukkaseksi toimintaryhmä. Alusta lähtien neuvottelukunta ja toimintaryhmä halusivat kehittää omaa osaamistaan kouluttautumalla.

Tapaturmien torjunnan kohderyhmäksi valittiin kaikki hyvinkääläiset.

Hyvinkäällä tapaturmahankkeen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli luoda ajattelutapa, jossa kuntalaiset itse puuttuvat havaitsemiinsa puutteisiin ja riskeihin ympäristössään ja osaa- vat ottaa oikeaan tahoön yhteyttä asian korjaamiseksi.

Tapaturmahankkeen tavoitteiksi asetettiin:

- tapaturmaluvut laskuun
- kokonaisvaltaisen turvallisuuskäsitteen lanseeraaminen
- aktiivinen, kokonaisvaltainen tapaturmien torjuntatyö osaksi kunnan ja muiden kunnassa toimivien tahojen toimintaa
- nollariskiajattelumallin ymmärtäminen ja sisäistäminen
- tapaturmien tilastointijärjestelmän luominen
- tietoisuus käynnissä olevista turvallisuusprojekteista
- tietoisuus turvallisuustyötä tekevästä tahoista yhteystietoineen.

Toimiva yhteistyöverkko

Tapaturmien ehkäisyhanke *24 turvallista tuntia Hyvinkäällä* sai kaupunginjohtajan nimeämät työryhmät. Hankkeessa oli kolme tasoa. Neuvottelukunnassa olivat edustettuina ylimmät virkamiehet ja luottamusmiehiä. Toimintaryhmä hoiti käytännön työtä ja pani täytäntöön työt neuvottelukunnan hyväksymien suuntaviivojen mukaan. Kolmantena tasona toimi viisi projektiryhmää. Ratkaisu osoittautui toimivaksi.

Kun tapaturmahanke aloitettiin, yksi keskeinen periaate oli, että ei luoda uusia organisaatioita, jos oli jo olemassa toimivat ratkaisut. Koska resurssit olivat rajalliset ja samat ihmiset toimivat monessa paikassa, yhteistyöstä kannatti rakentaa toimiva.

Tavoitteellinen työnote

Hyvinkäällä toimintaa ohjasi kaksi keskeistä pääperiaatetta. Toisaalta haluttiin kohdata mahdollisimman moni hyvinkääläinen. Toisaalta tahdottiin muuttaa työkäytäntöjä siten, että tapaturmien ehkäisystä tulee tavoitteellinen työote eri sektoreille.

Tapaturmien ehkäisyn huomioon ottavaa työtettä lähdettiin viemään eri sektoreille periaatteella, että haetaan kokemusta yhdellä kunnan osa-alueella ja laajennetaan hyväksi koettu työtavat myöhemmin koko kaupunkiin. Näin tapaturmien ehkäisytyö lähti liikkeelle erityishankkeena muutamassa koulussa, päiväkodissa ja vanhusten kotipalveluyksikössä.

Eryteisesti yhdessä vanhusten kotipalveluyksikössä innostunut ja tulosta tuottava työ nosti kotitapaturmien ehkäisyn yhdeksi viidestä koko Hyvinkään vanhustenhuollon tavoitteesta.

Tavoite nousi kentän pienistä hankkeista ja yhdellä alueella toteutetusta pilotista koko kunnan tavoitteeksi.

Hyvinkäälaisten pakeilla

Paikallislehti Hyvinkään Sanomat kirjoitti aktiivisesti tapaturmista. Hyvinkäällä järjestettiin myös erilaisia tapahtumia ja tempauksia, joilla tavoiteltiin mahdollisimman monen kuntalaisen huomiota. Tällaisia tempauksia olivat laaja ilotulitteen vaaroista kertova kampanja vuosituhannen vaihteessa; hiekoitus- ja auras-kampanja, jossa palkittiin parhaiten auruudesta ja hiekoituksesta huolehtineet kevyen liikenteen väylien kunnossapitäjät; jokasyksyinen heijastinkampanja kouluissa ja työpaikoilla sekä valtakunnallisena tapaturmapäivänä järjestetty toritapahtuma Hyvinkään keskustassa.

Tapaturmapäivänä kuntalaisille esiteltiin kunnan valmiutta tulla apuun hätätilanteissa. Tapaturmapäivän markkinoilla olivat mukana paikalliset pyörä- ja rengasliikkeet sekä turvalaitteita myyvät yritykset. *24 turvallista tuntia* -hanke osallistui myös näyttävällä osastolla kodinrakentamisen messuille.

Paikallislehti Hyvinkään Sanomat osallistui aktiivisesti *24 turvallista tuntia Hyvinkäällä* -hankkeeseen. Päätoimittaja oli jäsenenä neuvottelukunnassa, ja lehden toimittaja otti osaa toimintaryhmän kokouksiin. Toimittajien aktiivinen mukanaolo onkin näkynyt lehden monipuolisissa ja ”oikeaan osuneissa” kirjoituksissa.

Osoitteessa www.hyvinkaa.fi/turvallisuus/index.htm kerrotaan lisää Hyvinkään tapaturmatyöstä.

Turvallisten kuntien verkosto

Kansallinen verkosto

Turvallinen kunta -kilpailun voittanut kunta liittyy turvallisten kuntien kansalliseen verkostoon. Verkosto tarjoaa mahdollisuuden kuntien väliseen yhteistyöhön ja kokemusten vaihtoon tapaturmien torjunnassa ja järjestää vuosittain verkostotapaamisia.

Yhteyshenkilö:

Anne Lounamaa, Stakes
p. (09) 3967 2186
f. (09) 3967 2496
e-mail: anne.lounamaa@stakes.fi

Safe Community -verkosto

Yhteistyö voi laajentua myös yli kunnan ja maan rajojen. Kunnilla on mahdollisuus liittyä kansainväliseen verkostoon.

YK:n alainen Maailman terveysjärjestö (WHO) toteuttaa ”Safe Community” -ohjelmaa. Tarkoituksena on luoda maailmanlaajuinen verkosto turvallisista kunnista. Tavoitteena on edistää paikallisia turvallisuuden edistämisen ja tapaturmien ehkäisyn ohjelmia.

WHO:n Safe Community -verkostossa on tällä hetkellä paikallisia yhteisöjä mm. Australiasta, Isosta Britannian, Thaimaasta, Ranskasta, Kanadasta, Tanskasta, Ruotsista ja Norjasta. Safe Community -verkosto on kansainväli-

nen yhteistyöfoorumi. Verkostoon liittymisen edellytyksenä on halu kehittyä turvallisuuden edistämistyössä kansainvälisessä yhteisössä. Se edellyttää pitkäjänteistä ja suunnitelmallista tapaturmien torjuntatyötä. Safe Community -kriteerit liitteenä (s. 29).

Yhteystiedot Suomessa:

Anne Lounamaa, Stakes
p. (09) 3967 2186
f. (09) 3967 2496
e-mail: anne.lounamaa@stakes.fi

Auli Paavola, Suomen Kuntaliitto
p. (09) 771 2774
f. (09) 771 2778
e-mail: auli.paavola@kuntaliitto.fi

WHO Collaborating Centre on Community Safety Promotion: Karolinska Institutet

Department of
Public Health Sciences,
Division of Social Medicine
Norrbacka
SE-171 76 Stockholm
Sweden
Professor Leif Svanström
phone: +46 (0)8 517 779 42
e-mail: leif.svanstrom@phs.ki.se
Coordinator Moa Sundström
phone: + 46 (0)8 517 779 48
e-mail:
moa.sundstrom@socmed.sll.se
fax: +46 (0)8 33 46 93
www-sivut: www.phs.se/csp/

Safe Community -verkoston kriteerit

Kunnan (tai muun paikallisen yhteisön) on täytettävä seuraavat 12 kriteeriä päästäkseen kansainvälisen Safe Community -verkoston jäseneksi.

1. Moniammatillinen, hallintorajat ylittävä työryhmä, joka toteuttaa tapaturmien ehkäisytyötä, on olemassa.
2. Tapaturmien ehkäisyä toteuttava työryhmä verkostoituu muiden toimijoiden (esim. järjestöt, sairaanhoitopiirit, yritykset) kanssa.
3. Tapaturmien ehkäisyohjelma kohdistuu kaikkiin ikäryhmiin, toimintaympäristöihin ja -tilanteisiin.
4. Ohjelmassa tulee korostua riskialteimpien väestöryhmien ja ympäristöjen turvallisuuden edistäminen.
5. Ohjelmaan tulee sisältyä seurantajärjestelmä, jossa dokumentoituu tapaturmien määrä ja syyt.
6. Ohjelman tulee olla pitkän aikavälin ohjelma.
7. Ohjelman arvioinnin tulee sisältää osoittimia, jotka kuvaavat työn vaikuttavuutta ja työprosessin etenemistä.
8. Kunnan tulee kartoittaa paikalliset toimijat ja niiden mahdollisuudet osallistua tapaturmien ehkäisytyön toteuttamiseen.
9. Terveystieteiden sektorin osallistuminen tapaturmien rekisteröintiin ja ehkäisemiseen on välttämätöntä.
10. Tapaturmien ehkäisytyön toteutukseen tulee osallistua niin kunnan virkamies- ja luottamusmiessuhteiden kuin kuntalaistenkin.
11. Kunnassa kertyneistä kokemuksista tulee levittää tietoa sekä kansallisesti että kansainvälisesti.
12. Kunnan tulee myötävaikuttaa Safe Community -verkoston toimintaan.

Valtakunnallisia tietolähteitä

Lista valtakunnallisista tietolähteistä, jotka voivat olla avuksi kunnan tapaturmatilannetta selvittäessä:

Tilastokeskus: Kuolemansyytilastot. Saatavissa kunnittain.

Yhteyshenkilö: Hilkka Ahonen, p. (09) 1734 3249. Tieliikenneonnettomuudet, saatavissa kunnittain. Yhteyshenkilö: Raini Östlund, p. (09) 1734 3205. Työtapaturmat. Tietoja mm. lääneittäin. Yhteyshenkilö: Seppo Paananen, p. (09) 1734 3420. Vapaa-ajan tapaturmat ja väestötutkimukset. Yhteyshenkilö: Markku Heiskanen, p. (09) 1734 2571. Palvelu on maksullista. (www.stat.fi)

Stakes (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus):

Hoitoilmoitusrekisteri HILMO. Tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon laitoshoidosta sekä laitoshoidtoa korvaavien hoitomuotojen käytöstä. Saatavissa kunnittain. Yhteyshenkilö: Simo Pelanteri, p. (09) 3967 2356. Palvelu on maksullista. (www.stakes.fi)

Stakes: SOTKA-tilastotietokanta. Sisältää useiden tiedontuottajien tuottamia sosiaali- ja terveydenhuollon tilastotietoja Suomen jokaisesta kunnasta. Tietokannassa on noin 3000 tietoa jokaisesta kunnasta 1990-luvulta. Tietokanta sisältää yleisen tason tapaturmatietoja. Yhteyshenkilö: Sirkka Kiuru, p. (09) 3967 2099.

Palvelu on maksullista. (www.stakes.fi)

Kuntien pelastustoimi: PRONTO-järjestelmä. Kuntakohtaiset onnettomuustilastot. Yhteyshenkilöt: kuntien palopäälliköt.

Suomen Uimaopetus- ja hengenpelastusliitto: Tilastot hukkuneista. Saatavissa alueellisia tietoja. P. (09) 343 6560. (www.suh.fi)

Liikennevakuutuskeskus: Tilastot kuolemaan johtaneista liikenneonnettomuuksista ja korvatuista liikennevahingoista. Saatavissa kunnittain. Yhteyshenkilö: Pekka Sulander, p. (09) 680 401. (www.vakes.fi)

Tapaturmavakuutuslaitosten liitto: Tilastot työtapaturmista ja ammattitaudeista. Tiedot saatavissa kunnittain. Yhteyshenkilö: Sakari Seppänen (09) 6804 0377. (www.vakes.fi)

Turvatekniikan keskus: VARO-rekisteri eli onnettomuus- ja vaurio-rekisteri. Sisältää tietoa teollisuusonnettomuuksista sekä sähkölaitteisiin liittyvistä onnettomuuksista. Tietoja saatavissa kunnittain. Yhteyshenkilö: Merja Rusanen, p. (09) 616 7518. Tietokanta on tulossa www.sivuille (www.tukes.fi)

Lisätietoja

Kotitapaturmien ehkäisykampanja

- Anja Alila
Suomen Punainen Risti
p. (09) 1293 275
f. (09) 1293 349
e-mail: anja.alila@redcross.fi
  - Markku Haiko
Suomen Kuntaliitto
p. (09) 771 2064
f. (09) 771 2142
e-mail:
markku.haiko@kuntaliitto.fi
  - Liisa Joutsu
Suomen Pelastusalan
Keskusjärjestö
p. (09) 4761 1324
f. (09) 4761 1400
e-mail: liisa.joutsu@spek.fi
  - Anne Lounamaa
Stakes
p. (09) 3967 2186
f. (09) 3967 2496
e-mail:
anne.lounamaa@stakes.fi
  - Auli Paavola
Suomen Kuntaliitto
p. (09) 771 2774
f. (09) 771 2778
e-mail:
auli.paavola@kuntaliitto.fi
  - Merja Söderholm
sosiaali- ja terveysministeriö
p. (09) 1604 028
f. (09) 1604 144
e-mail:
merja.soderholm@stm.vn.fi
  - Kaarina Tamminiemi
Terveystieteiden edistämisen keskus
p. (09) 7253 0331
f. (09) 7253 0320
e-mail:
kaarina.tamminiemi@health.fi
  - Joona Vuorenpää
Suomen Vakuutusyhtiöiden
Keskusliitto
p. (09) 6804 0254
f. (09) 6804 0255
e-mail:
joona.vuorenpaa@vakes.fi
- Voittajakuntien kokemuksista:**
- Pori: Ulla Eklund,
p. (02) 621 3617,
e-mail: ulla eklund@pori.fi
  - Vammala: Hannu Tähtö,
p. (03) 519 8297,
e-mail:
hannu.tahto@vammala.fi
  - Oripää: Aira Isotalo,
p. (02) 7625 326
  - Ääneseutu: Lea Sippola,
p. (014) 574 4503
0400 649 547
e-mail: lea.sippola@
terveyskeskus.aanekoski.fi
  - Tornio: Tuula Mikkola,
p. (016) 432 901
e-mail: tuula.mikkola@tornio.fi
  - Kurikka: Raimo Bredarholm,
p. (06) 451 3732
0400 860 606
e-mail:
raimo.bredarholm@kurikka.fi
  - Hyvinkää: Ismo Laatta,
p. (019) 459 1488
040 567 1590
e-mail: ismo.laatta@hyvinkaa.fi
- Hyödyllisiä www-linkkejä:**
www.spek.fi
www.health.fi
www.tapaturmapaiva.com

Turvallinen kunta

Joka päivä sattuu maassamme yli 2 000 vammaan johtavaa koti- ja vapaa-ajan tapaturmaa. Niissä menehtyy kuusi ihmistä joka päivä. Tämän lisäksi tapaturmissa vammautuu kymmeniä tuhansia ihmisiä vuosittain.

Kysymyksessä on mittakaavaltaan suuronnettomuuteen verrattava yhteiskunnallinen haaste. Suuronnettomuuksien varalta varaudutaan.

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmia voidaan ehkäistä ennalta. Meidän kunnassamme. Yhdessä tekemällä. Suunnitelmallisesti.

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ennalta ehkäisyssä tarvitaan monen alan asiantuntemusta, osaamista, yhteistyötä ja sitoutumista.

Pitkäjänteisellä ja suunnitelmallisella työllä päästään parhaaseen tulokseen.

Liikkeelle lähdetään selvittämällä kunnan tapaturmatilanne erilaisten tilastojen ja paikallisten selvitysten avulla. Hyvä pohjaselvitys auttaa asettamaan tapaturmien ehkäisytyön tavoitteet, painopisteet, kohteet, kiireellisyysjärjestyksen sekä antaa mittarit seurata tavoitteiden toteutumista ja ehkäisytyön tuloksellisuutta.

Yhteistyö on voimaa. Laajapohjainen verkosto tavoittaa kuntalaiset parhaiten. Kutsutaan sopiva joukko koolle. Sovitaan vastuuhenkilö(i)stä. Valitaan pieni ydinjoukko ”työrukkaseksi”. Nimetään yhteistyötahot ja niiden tehtäväalueet. Laaditaan toimintasuunnitelma ja sovitaan työnjaosta, vastuualueista ja muista käytännön järjestelyistä. Kunnan ammattijohto ja päättäjät kytketään mukaan. Valmennetaan kentällä toimivat työntekijät.

Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Hyvä toimintasuunnitelma osoittaa tapaturmien ehkäisyn tavoitteet, kohderyhmät, keinot, aikataulut, tekijät ja maksajat.

Tapaturmien torjunta on haasteellista, pitkäjänteistä ja monitahoista työtä. Tämä opas antaa siihen tietoja, näkökulmia ja käytännön keinoja kuntatasolla.

Sosiaali- ja terveysministeriö
Sisäasiainministeriö
Stakes
Terveyden edistämisen keskus

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö
Suomen Vakuutusyhtiöiden
Keskusliitto

